

dr hab. Piotr Bartkowiak, prof. UEP
Katedra Inwestycji i Nieruchomości
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Poznań, dnia 02 lipca 2021 roku

Recenzja

**rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Piotrowskiej pod tytułem
„Innowacyjność bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce na
przykładzie inwestycji zagranicznych z kapitałem chińskim” napisanej pod
kierunkiem naukowym Pana dra hab. Krzysztofa Janasza, prof. US**

Formalną podstawą do przygotowania recenzji jest pismo (L.dz. 20/21/EiF) z dnia 21 kwietnia 2021 roku Pana prof. US dr hab. Stanisława Hońko – Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego w sprawie powołania mnie na recenzenta rozprawy. Ocenę sporządzono z uwzględnieniem wymagań Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017r. poz. 1789).

1. Uwagi ogólne

Punktem odniesienia przygotowania recenzji są ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim, zgodnie z którymi w swojej ocenie uwzględniłem następujące kryteria:

- znaczenie podjętej tematyki, problemu badawczego oraz celów pracy,
- wykorzystanie metod badawczych i źródeł informacji,
- struktura pracy i ocena merytoryczna poszczególnych części,
- ocena języka i formalnej strony dysertacji.

Recenzowana rozprawa, w swojej części merytorycznej obejmuje wstęp oraz cztery rozdziały oraz zakończenie. Uzupełniającą część rozprawy stanowi bibliografia zawierająca

258 pozycji (w tym 115 w języku angielskim i 1 w języku francuskim) oraz spis 69 tabel, 5 rysunków, 2 schematów, 2 wykresów oraz 3 załączników (ankieta w języku polskim, ankieta w języku chińskim i kwestionariusz wywiadu z ekspertem). Łącznie rozprawa liczy 245 stron.

2. Tematyka rozprawy, jej znaczenie, problem badawczy oraz cel pracy

Problematyka podjęta w pracy jest interesująca w warstwie zarówno teoriopoznawczej, jak i empirycznej, stąd może stanowić wystarczająco zaawansowane wyzwanie naukowe będące przedmiotem rozprawy doktorskiej. Prowadzona przez podmioty gospodarcze działalność w skali międzynarodowej wymusza na nich permanentne dostosowywanie się do tendencji i warunków otoczenia. Również same podmioty w zależności od wielkości i sposobu prowadzenia działalności mogą kształtować zachodzące na rynkach procesy, które z kolei mogą przyjmować charakter również globalny. W taki sposób ujmując problem należy stwierdzić, że tworzenie, a następnie realizacja różnych projektów innowacyjnych w skali międzynarodowej stwarza potrzebę poznania mechanizmów, a przede wszystkim czynników, które kształtują aktywność innowacyjną oraz rozwojową. W tym kierunku zmierzała Doktorantka, która za cel dysertacji przyjęła „*określenie, czy bezpośrednio inwestycje zagraniczne z kapitałem chińskim w Polsce charakteryzują się innowacyjnością*” (s. 5). Celowi głównemu podporządkowano następnie siedem celów szczegółowych o charakterze teoretycznym oraz empirycznym:

- „*Weryfikacja oraz próba oceny dorobku teoretycznego i metodycznego w obszarze innowacyjności bezpośrednich inwestycji zagranicznych.*”
- *Identyfikacja procesów kształtujących innowacyjność bezpośrednich inwestycji zagranicznych.*
- *Określenie efektów zewnętrznych wynikających z bezpośrednich inwestycji zagranicznych.*
- *Identyfikacja innowacyjnych podmiotów z kapitałem zagranicznym w Polsce.*
- *Empiryczna weryfikacja rodzajów innowacji występujących wraz z napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych.*
- *Określenie rodzaju innowacji: produktowa (usługi), procesowa, marketingowa, organizacyjna w kontekście inwestycji chińskich.*
- *Zaproponowanie działań usprawniających wdrażanie innowacyjnych bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce.”* (s. 6)

Sformułowane cele stały się podstawą hipotezy badawczej: *„bezpośrednie inwestycje zagraniczne z kapitałem chińskim w Polsce charakteryzują się relatywnie niskim stopniem innowacyjności, a wytwarzane dobra i usługi mają charakter odtwórczy (imitacyjny), przez co w relatywnie małym stopniu przyczyniają się do wzrostu innowacyjności Polski”* (s. 6) oraz dwóch hipotez pomocniczych: 1) *„nowy Jedwabny Szlak ma wpływ na rozwój innowacyjnych inwestycji chińskich w Polsce”* oraz 2) *„innowacyjność inwestycji z kapitałem chińskim jest powiązana z działem, w którym funkcjonują”*. Brzmienie drugiej z tych hipotez jest mało precyzyjne z uwagi na zwrot *„z działem”*. Można było w to miejsce wprowadzić sformułowanie *„z klasyfikacją działalności”* lub *„z podstawowym zakresem działalności gospodarczej”*. Ogólnie należy jednak stwierdzić, że zarówno cele szczegółowe, jak i hipotezy badawcze mają charakter zarówno preskryptywny, jak i deskryptywny i zostały sformułowane prawidłowo.

W tym miejscu wyrażam opinię, że Pani mgr Katarzyna Piotrowska zrealizowała założone cele swojej rozprawy, prezentując rozwinięte opracowanie naukowo-badawcze o właściwych walorach merytorycznych, co odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim.

3. Zastosowane metody badawcze i źródła informacji

Zaprezentowana metoda uwzględnia wymiar ogólny i w zależności od specyfiki szczegółowych kryteriów oceny może posłużyć do wyboru dowolnych wariantów przedmiotowej analizy. W dysertacji Autorka do realizacji celu pracy przyjęła następujące metody badawcze:

- *„wywiady z ekspertami,*
- *case studies przedsiębiorstw z kapitałem chińskim,*
- *ankieta (badania ilościowe),*
- *analiza statystyczna (analiza korelacji)* (s. 6).

Z przyjętych metod badawczych można logicznie wyodrębnić dwa nurty badawcze, tj. analizę literaturową jako nurt pierwszy oraz analizę porównawczą ekonomiczno-statystyczną, jako drugi nurt badawczy. Dokonując oceny zastosowanych w rozprawie metod badawczych można stwierdzić, że na poziomie wystarczającym, umożliwiły one Autorce weryfikację hipotez badawczych, jak również realizację głównego celu rozprawy.

Sposób przyjęcia przez Panią mgr Katarzynę Piotrowską dotychczasowego opublikowanego piśmiennictwa dotyczącego rozprawy doktorskiej można uznać za

prawidłowy. Wyniki przestudiowanych pozycji bibliograficznych świadczą o zasadności i prawidłowości ich wykorzystania.

Recenzowana praca doktorska posiada dobrą konstrukcję i cechuje się określoną i właściwą dla prac naukowych logiką dedukcyjnego podejścia do analizowanych problemów. Jest mocno oparta na bogatej literaturze przedmiotu, co pozwala stwierdzić, że w pracy została dobrze i właściwie wykorzystana dostępna bibliografia problemu oraz zgromadzony i wykorzystany materiał empiryczny. Za szczególnie istotne wyróżniki dysertacji można uznać:

- wieloaspektowy charakter procesu badawczego, wyznaczony zakresem przedmiotowym i jej zmiennymi kontekstualnymi oraz umiejętnym powiązaniem zagadnień z różnych sfer innowacyjności i bezpośrednich inwestycji zagranicznych;
- sprawną integracją i usystematyzowaniem wiedzy z szerokiego spektrum obszarów składających się na przedmiotową problematykę badawczą;
- identyfikację kluczowych czynników determinujących potrzebę i skuteczność bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

4. Struktura rozprawy i ocena merytoryczna poszczególnych części

Wszystkie części rozprawy doktorskiej tworzą logiczną i merytorycznie zwartą całość, podporządkowaną realizacji celu głównego i hipotez badawczych sformułowanych przez Autorkę.

Przechodząc do szczegółowej oceny treści i zawartości rozprawy pragnę zwrócić uwagę, że tytuł rozprawy doktorskiej jest w pełni dostosowany do jej treści i zawartości.

Rozdział pierwszy pod tytułem „*Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w rozwoju przedsiębiorstw*” zrealizowany na 41 stronach obejmuje problematykę definicyjną z zakresu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, w tym odróżnienia ich od inwestycji portfelowych. Pani mgr Katarzyna Piotrowska w pierwszej kolejności definiuje i klasyfikuje inwestycje zagraniczne wpływające na rozwój przedsiębiorstw, a następnie określa czynniki wpływające na lokalizację bezpośrednich inwestycji zagranicznych z kapitałem chińskim oraz znaczenie tych inwestycji dla kraju goszczącego i macierzystego. Cel rozdziału został więc nakierowany na szczegółową analizę teoretyczną bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

W rozdziale zamieszczono 9 tabel oraz 2 rysunki. Tabela 8 (s. 41-42) nie została oznaczona w tekście, a tylko niektóre jej fragmenty zostały pobieżnie scharakteryzowane.

Dodatkowo Autorka w sposób niestandardowy wykonuje przypisy, które mogą świadczyć o braku właściwej korekty redakcyjnej pracy (np. przypisy na stronach 46, 48, 50 czy 51).

Celem rozdziału drugiego pod tytułem „*Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych jako czynnik innowacyjności przedsiębiorstw*” jest analiza i ocena kształtowania innowacyjności przedsiębiorstw będąca wynikiem bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Jest to rozdział liczący 43 strony i zawierający 2 tabele, 3 rysunki oraz 1 wykres. Doktorantka w pierwszej części scharakteryzowała zagadnienia teoretyczne dotyczące działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Wynikiem analizy kilku definicji innowacji, jest przedstawienie swojej propozycji, która wpisuje się zdaniem Doktorantki w zakres przedmiotowy dysertacji. Na potrzeby pracy Pani mgr Katarzyna Piotrowska przyjęła także do dalszej analizy zakres produktowy, procesowy, organizacyjny i marketingowy innowacji. Doktorantka jednocześnie wskazuje, że świadomie w dalszej części dysertacji będzie analizowała problematykę innowacyjności w węższym zakresie, niż to określa literatura przedmiotu. (s. 55) Mimo, że Autorka przedstawia autorskie propozycje dotyczące definicji innowacji, to jednak mało krytycznie ustosunkowuje się do prezentowanego materiału.

W rozdziale tym odnosi się także do międzynarodowej działalności badawczo-rozwojowej, jako źródła potencjalnych innowacji oraz do czynników kształtujących innowacyjność w przedsiębiorstwie, aby w dalszej części wskazać procesy związane z tworzeniem i rozpowszechnianiem innowacji, obejmujące również imitację. Ważnym elementem we wdrażaniu i wykorzystaniu innowacji w przedsiębiorstwie są także instrumenty wspierające innowacyjność, określane mianem polityki proinnowacyjnej, które w procesie polityki gospodarczej powinny być jednym wielkim konstruktem systemowym.

Logiczną i jasną strukturę rozdziału drugiego burzy konstrukcja podrozdziału 2.2., który składa się z jednego podrozdziału 2.2.1, a mógłby, w moim przekonaniu, zostać wprowadzony do podrozdziału 2.1. i wówczas struktura tego podrozdziału byłaby pełniejsza, a cały problem dotyczący innowacji zarówno wewnętrzny, jaki i zewnętrzny znalazłby się w jednej części. Doktorantka nie ustrzegła się także błędów w nazwiskach cytowanych autorów (np. s. 68) czy innych niedociągnięć w przypisach (np. s. 82).

W rozdziale trzecim „*Zarys metodyczny badań nad innowacyjnością bezpośrednich inwestycji z kapitałem chińskim w Polsce*” liczącym 44 strony oraz 10 tabel, 1 wykres oraz 2 schematy Pani mgr Katarzyna Piotrowska podjęła się próby przedstawienia procesu „*pomiaru działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwie*” (s. 95). Scharakteryzowała więc szczegółowo metodologię Frascati oraz metodologię Oslo. Na przestrzeni lat omówiła rozwój modeli

innowacyjnych i szczegółowo opisała podejście przedmiotowe i podmiotowe w badaniu innowacyjności przedsiębiorstw. W dalszej części rozdziału pomiar innowacyjności w kontekście bezpośrednich inwestycji zagranicznych odniosła do ujęcia mikroekonomicznego. Na podstawie przeprowadzonej analizy Doktorantka stwierdziła, iż „nie istnieje idealny bądź wiodący zestaw mierników innowacyjności przedsiębiorstw. Chcąc określić precyzyjnie mierniki innowacyjności przedsiębiorstw winno się:

- brać pod uwagę dział, sektor w której działa przedsiębiorstwo;
- wyszczególnić przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe;
- uwzględnić zakres zasięg oddziaływania w tym: województwo, kraj, region, przedsiębiorstwo międzynarodowe, organizacja globalna etc;
- wielkość przedsiębiorstwa: mikro, mała, średnia, dużą jednostka gospodarcza;
- rodzaj instytucjonalny sektora: przedsiębiorstw, rządowego, samorządowego, prywatnych instytucji niekomercyjnych (non-profit), szkolnictwa wyższego lub zagranica;
- identyfikację dotąd nieznaną technologii i kulturę innowacji panującą w przedsiębiorstwie;
- gospodarkę w której funkcjonuje przedsiębiorstwo;
- idealnie byłoby uwzględnić aspekt kulturowy.” (s. 107-108)

Sformułowane przez Autorkę rekomendacje są mało precyzyjne i miejscami niejasne, a redakcja tekstu bardzo słaba. W taki sam sposób Pani mgr Katarzyna Piotrowska na stronie 109, w dwóch ostatnich akapitach, sformułowała wnioski i rekomendacje dotyczące procedowania w zakresie kierunków badania innowacyjności.

W sposób bardziej właściwy Doktorantka przedstawiła w podrozdziale 3.3. na schemacie 1 (s. 112), a następnie na schemacie 2 (s. 115) projektowanie badań nad działalnością innowacyjną bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a w ostatnim podrozdziale Autorka dokonała identyfikacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych z kapitałem chińskim w Polsce. W zestawieniach tabelarycznych (tabela 20 – strona 122 i tabela 21 – strony 124-127) dokonała (na podstawie niewyjaśnionych kryteriów) wyboru spośród 713 podmiotów z kapitałem chińskim (dane za 2018 rok) 41 przedsiębiorstw podzielonych na działy (klasyfikacja działalności), które mogłyby stanowić punkt odniesienia do dalszych badań. Jednakże we wskazanych tabelach występują nieścisłości w sumie podmiotów w danych grupach działalności w zakresie lat 2010-2011 oraz w 2016 roku, co w konsekwencji ma wpływ na

poprawność dalszej analizy. Pewien niedosyt może sprawiać brak przedstawionej przez Autorkę konkluzji lub własnych przemyśleń dotyczących prezentowanych treści.

Autorka w rozdziale tym nie ustrzegła się wielu błędów redakcyjnych, stylistycznych i interpunkcyjnych.

Za cel szczegółowy rozdziału czwartego zatytułowanego „*Innowacyjność chińskich inwestycji bezpośrednich*” liczącego łącznie 60 stron oraz 48 tabel, Doktorantka przyjęła „*badania nad innowacyjnością inwestycji chińskich w Polsce...*” (s. 139). W części merytorycznej Autorka rozprawy prezentuje wyniki postępowania badawczego (wywiad z ekspertami, analizę case studies, kwestionariusza ankiety, analizę statystyczną danych ilościowych) prowadzonego w okresie marzec 2019 rok – maj 2020 rok. Na podstawie przeprowadzonego wywiadu z ośmioma ekspertami Autorka dokonała negatywnej weryfikacji pierwszej hipotezy pomocniczej i pozytywnej weryfikacji drugiej hipotezy pomocniczej.

Następnie Pani mgr Katarzyna Piotrowska wybrała, jak pisze, cztery przedsiębiorstwa do analizy przypadku. Analizując nazwy przedsiębiorstw i porównując je z tabelą 21 (s. 124-127) wynika, że tych przedsiębiorstw jest pięć, chociaż pierwsze dwa przedsiębiorstwa (TCL Operations i RCL Research Europe) są opisywane razem mimo, że reprezentują inną klasyfikację podaną w tabeli 20 (s. 122). Dodatkowo Autorka tylko w tytule podaje nazwę drugiego podmiotu (RCL Research Europe), którego jednakże w dalszej części pracy nie charakteryzuje, gdyż wprowadza nowy podmiot – TCL Research Europe, którego z kolei nie ma w tabeli 21. Cała analiza (charakterystyka) czterech / pięciu podmiotów sprowadza się tylko do wywiadu bezpośredniego z przedstawicielami zarządu, stron internetowych, opracowań i raportów oraz publikacji medialnych. Jej wynikiem jest negatywna weryfikacja hipotezy głównej oraz pozytywna weryfikacja pierwszej i drugiej hipotezy pomocniczej.

Kolejnym krokiem, jaki przyjęła Doktorantka jest prezentacja wyników badania ankietowego dotyczącego innowacyjności inwestycji z kapitałem chińskim w Polsce. Na 150 podmiotów, do których zostały wysłane ankiety (brak określenia sposobu doboru próby), odpowiedzi uzyskano z 24 przedsiębiorstw, z podziałem zgodnym z tabelą 30 (s. 175). W kwestionariuszu ankiety sformułowano 29 pytań i na podstawie udzielonych odpowiedzi Autorka przeprowadziła kolejną weryfikację hipotezy głównej, wynik był negatywny.

W podrozdziale 4.4. Autorka skupiła się na analizie korelacji innowacyjności inwestycji z kapitałem chińskim z klasyfikacją działalności gospodarczej (w pracy wskazano dział). W moim przekonaniu Pani mgr Katarzyna Piotrowska nie do końca przemyślała sposób budowy korelacji. W zakresie posiadanych danych źródłowych w wielu przypadkach (9 na 11)

tylko jeden podmiot reprezentuje daną działalność gospodarczą i budowanie korelacji, a następnie wnioskowanie nie pozwala Doktorantce skonstruować pełnego obrazu dotyczącego przedmiotu pracy. Również podrozdział „4.4.5. Analiza korelacji między planowanymi innowacjami, a działem w latach 2020-2020” (s. 195-197), z uwagi na przedstawione w nim treści, budzi mój duży niepokój związany z właściwym prognozowaniem, jak zrozumiałem z krótkiego tekstu, na lata 2020-2022. Zakreślony przez Autorkę zakres lat 2020-2020 (widnieje w spisie treści i w dwóch miejscach w rozdziale 4.4.5.) może świadczyć o zbyt pośpiesznym i nierefleksyjnym podejściu do problemu, a może słabej korekty redakcyjnej.

Pozytywnie oceniam zakończenie rozprawy doktorskiej. Pani mgr Katarzyna Piotrowska dokonała w nim podsumowania swoich rozważań oraz sformułowała wnioski, postulaty i rekomendacje. Są one umotywowane oraz ostrożnie, a Doktorantka nie wykracza poza badany obszar. Należy stwierdzić, że w dużej części jest on uzależniony od sytuacji politycznej i możliwych relacji między Chińską Republiką Ludową a Unią Europejską, do której należy Polska. Autorka uniknęła w zakończeniu swojej pracy również dość często popełnianego w rozprawach doktorskich błędu, a mianowicie formułowania szerszych wniosków, niż pozwala na to zakres przeprowadzonych badań.

Podsumowując, podjęty w rozprawie doktorskiej problem badawczy i logiczna jego rozbudowa, mająca wyraz w jej strukturze i treści oraz jego znaczenie praktyczne stanowią niewątpliwie jej walor. Problem rozprawy ma charakter naukowy. Podjęta w rozprawie doktorskiej problematyka inspiruje zaś do dalszych badań naukowych, zwłaszcza, na co pragnę Doktorantce zwrócić szczególną uwagę, w zakresie szerszych i pogłębionych badań empirycznych.

5. Ocena języka i formalnej strony dysertacji

W recenzowanej rozprawie doktorskiej występują liczne błędy i niedociągnięcia o charakterze redakcyjno-warsztatowym (niektóre przykłady wskazałem wcześniej). Graficzne rozłożenie tekstu poszczególnych podrozdziałów jest mało czytelne i poszczególnych części pracy należy na wskazanych stronach poszukiwać. Zdiagnozowane błędy językowe (w tym błędy gramatyczne i literowe), a także błędy stylistyczne wskazują na słabe opanowanie przez Panią mgr Katarzynę Piotrowską zasad i stylu prac naukowych.

Bibliografia w dysertacji wykorzystania została w sposób poprawny, co oznacza, że jest zasadna, właściwie liczebna, a przypisy bibliograficzne w większości są kompletne.

Reasumując uwagi wynikające z recenzji pozwalam sobie podkreślić następujące syntetyczne walory rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Piotrowskiej, które mimo dyskusyjnych niedociągnięć, przesądzają o mojej pozytywnej ocenie dysertacji:

- należy stwierdzić, że rozprawa spełnia kryteria uznania jej za pracę doktorską z uwagi na jej poznawczy, naukowy i aplikacyjny charakter;
- dysertacja cechuje się wystarczającą poprawnością rzeczową. Autorka wykazuje w pracy dobrą znajomość literatury, w tym literatury obcojęzycznej z zakresu bezpośrednich inwestycji zagranicznych;
- właściwie sformułowano temat i cel oraz hipotezy rozprawy. Występuje w niej logiczne następstwo rozdziałów – Autorka przestrzega zasady podporządkowania;
- łączy ustalenia teoretyczne z analizą i oceną procesów zachodzących w praktyce gospodarczej;
- odnosząc się do treści pracy należy stwierdzić, że zarówno w dysertacji pracy, jak i w prowadzonych rozważaniach Autorka przestrzega zasady kompletności.

W rezultacie powstała rozprawa doktorska będąca dowodem dużego wysiłku badawczego Doktorantki i wskazująca na opanowanie na poziomie wystarczającym warsztatu naukowego.

6. Podsumowanie

Autorka podjęła w rozprawie doktorskiej ważny problem i w mojej ocenie zrealizowała postawione przed sobą zadania badawcze.

Recenzowana rozprawa stanowi rozwiązanie przez Autorkę zagadnienia naukowego, a ponadto Doktoranta wykazała się właściwą wiedzą teoretyczną w zakresie prezentowanej problematyki. Pani mgr Katarzyna Piotrowska dowiodła, że posiada na wystarczającym poziomie umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Piotrowskiej pod tytułem „*Innowacyjność bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce na przykładzie inwestycji zagranicznych z kapitałem chińskim*” napisana pod kierunkiem naukowym Pana dra hab. Krzysztofa Janasza, prof. US, **odpowiada** wymogom stawianym rozprawom doktorskim (art. 13, pkt. 1) Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w związku z tym wnioskuję o jej przyjęcie przez Radę Naukową Instytutu Ekonomii i Finansów oraz **dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Piotrowskiej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.**

